

”Sildråpen” – hedret med et veinavn

Av Ragnhild E. Lande

Mange har opp gjennom årene lurt på hva som ligger i navnet Sildråpevegen, hvorfor et så underlig navn, og hvorfor ligger veien på Angelltrøa?

Det gamle uttrykket ”sildråpen” er betegnelsen på den første melken som ble silt i spannet, og som før i tiden var særlig populær blant de minste på gårdene. Det er også navnet på Trondheims første kontrollstasjon for mor og barn og foreningen som drev den.

”Sildråpen”s start i februar 1912 skyldtes et sammentreff av omstendigheter. Initiativet kom fra noen damer som hadde samlet inn 72 kroner. En av dem, Borghild Jørgensen, gikk til Frelsesarmeens slumstasjon med pengene og spurte om de ville besørge utlevering av melk til små barn som kunne trenge det. Bestyrerinnen rådførte seg med dr. Arnfinsen, som var slumstasjonens lege, og han fant nå et grunnlag for å starte en kontrollstasjon for barn i deres første leveår. Arnfinsen la fram ideen sin for damene som hadde samlet inn pengene, og

Frelsesarmeens slum og barneherberge, Indherredsveien nr. 1, hvor „Sildraapen“ holder til.

Bilde fra årsberetningen 1916. Slumsøstrene og Sildråpen flyttet i 1962 til Mellomila 1.

„SILDRÅPEN” GJENNOM 41 ÅR

«Sildråpen»s kontrollstasjon ble stiftet av dr. Arnfinsen 28. februar 1912 og ble ledet av ham til sommeren 1941.

Dr. Arnfinsen ledet «Sildråpen» etter samme prinsipp som dr. Budins «consultations», opprettet i Paris 1892.

Formålet er:

1. Å skaffe småbarn den nødvendige næring og pleie.
2. At dette søkes oppnådd ved å opphjelpe morens ernærings-tilstand og ved å lære henne å stille barnet og seg selv.
3. Når moren ved sykdom eller av andre grunner ikke selv kan gi bryst, gis hun veiledning i hvorledes hun på beste måte skal gi barnet kunstig næring.

På dette program ble foreningen stiftet.

Det ble ved «Sildråpen»s start innledet samarbeide med Slum-søstrene. De har stillet sine lokaler til disposisjon og sørget for at «Sildråpen»s bleier og ulltepper er rene til de 14-daglige veiedager.

Fra årsberetningen 1952

de ble enige om å starte opp. Det ble valgt et styre med Borghild Jørgensen som formann, foreningens navn ble "Sildråpen", og motto ble "Spebarns Vel Er Folkets Fremtid".

Navnet Sildråpen er en fri oversettelse etter den første kontrollstasjon av samme type, "Goutte de Lait" (melkedråpen) som ble opprettet i Frankrike i 1894 på grunn av den store barnedødeligheten over hele Vest-Europa. Modellen spredte seg raskt. Da Trondheim fikk sin, fantes det allerede tilsvarende kontrollstasjoner både i Sverige, Danmark og i Oslo, hvor dr. Randers startet den første norske i 1911.

Slumsøstrene stilte sine lokaler i Innheredsveien 1 til disposisjon for barnekontroll hver 14. dag. De påtok seg utdeling

av melk hver morgen, vask av bleier og tepper som ble brukt ved kontrollen og tilsyn i hjemmene. Avtalen var at de skulle få et beløp tilsvarende 10% av melkeregningen. Damene i foreningen lovte å sørge for det økonomiske grunnlaget og gikk meget energisk inn for det. Budsjett og regnskap gjengitt i årsberetningene viser da også at foreningens innsats for økonomien har vært fantastisk.

Fra 20-årsberetningen (1932):

. . . Hvordan har nu Sildråpen kunnet skaffe disse penger? Sparebanken har git aarlige bidrag, dels 500, dels 800, og nu 400 kroner. Samlaget gav, mens det bestod, 500 kroner, Handelsbanken gav 5000 kroner, Trondhjems bys vel 900 kroner, kommunen har stillet ca.

SILDRAAPENS REGNSKAP		
PR. 31. DECEMBER 1925		
<i>Beholdning 1. januar 1925:</i>		
Indestaaende i Sparebanken	1,637.28	
Kassabeholdning	319.95	
	-----	1,957.23
<i>Indtægter:</i>		
154 aarsbetalende medlemmer	945.00	
Medlemmer en gang for alle	1,198.00	
Trondhjems Sparebank	800.00	
Tr.hjems kommune til trik og mødrebad	200.00	
Selskapet for Trondhjems by's vel	50.00	
«Sildraapen»s utlodning	3,550.27	
«Sildraapen»s fastelavensris	52.50	
Andel i utbytte av barselhemutstillingen i 1917	1,420.79	
Indvundne renter	542.82	
	-----	8,759.38

		<u>10,716.61</u>
<i>Utgifter:</i>		
9138 liter melk	4,965.88	
10 % til Frelsesarmeens fond	496.53	
Trik	29.75	
Bad	149.10	
Diverse	4.08	
Melkeflasker	50.95	
Is	14.00	
Dyrlægetilsyn	100.00	
	-----	5,810.29
	Overføres	5,810.29
Fra årsberetningen 1924/1925		

200 kroner aarlig til disposisjon for trik og bad. Resten, den største del, er kommet som private bidrag og ved utlodninger, cfr. Sildraapens "lintøiskap", som herved bringes i erindring. Damene er nu i fuld sving med at faa det færdig til høsten. Med lodder à 10 øre imøteser de en likesaa betydelig som nødvendig indtækt for Sildraapen. Og naar Sildraapen i dag hver maaned har over 600 kroner i utgift til melk, er det ikke frit for at kassereren ikke føler sig helt ovenpaa. Det siste aar har da

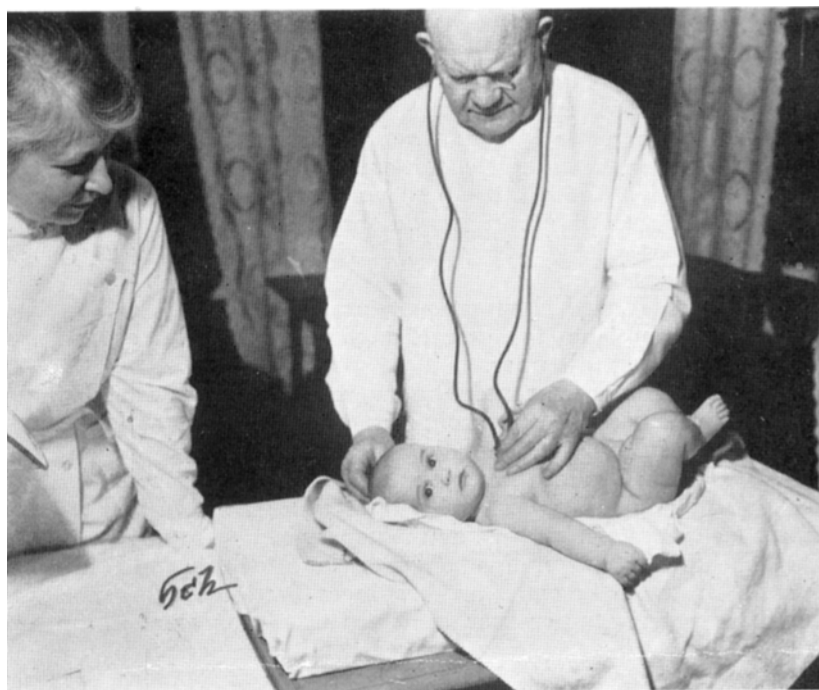
ogsaa søkningen været saa stor, at aarets indtægter ikke dækker utgifterne. Sildraapen vil derfor beklage, om den efter 20 aars arbeide for første gang maatte avvise nogen. I disse 20 aar har 731 barn med sine mødre søkt Sildraapen. Ca 60 barn søker nu Sildraapen, d.v.s. næsten tiendeparten av de barn, som i et aar fødes i Trondhjem. For at bli optatt i Sildraapen maa moren selv søke lægen enten før fødselen eller snartest mulig efter, for at den for barnets velfærd gunstigste tid ikke spildes. . . .

. . . Sildraapens oppgave er ikke bare en økonomisk støtte ved at gi en liter melk daglig til moren eller barnet, om det skulde trænge den, men som man ogsaa har forstaat, ligger oppgaven mest i den veiledning, som man efter bedste evne lar følge med literen. Helt begripelig er naturligvis ikke dette for alle, og disse sætter foreløpig mest pris paa literen. Men uteblir begripelsen for længe, blir det ikke flere liter at faa. Sildraapen driver ingen ukontrollert understøttelse. Imidlertid er det litrene, som koster Sildraapen penger. 207,855 liter melk har Sildraapen skaffet i disse 20 aar; med 10% til Slummen har dette kostet kr.

81,255.11. Disse 10% av melkeregningen til slumsøstrene er ogsaa hele Sildraapens administrasjonsutgift. . .

. . . A/S Wangs fabrik ved hr. provisor Sletten stiller som før jern og calcium, kalk, til fri raadighet og benyttes flittig. Det er et kjent ordsprog at "Hvert barn koster moren en tand". . .

. . . Slumsøstrene har besøkt hjemmene 4945 ganger. Lægen har på Slumstasjonen git 8119 konsultasjoner. . . Til disse dager har moren badet og veiet sig.

Dr. Alex Arnfinsen.
Stifter av „Sildraapen“s kontrolstasjon, og dens leder i 29 år.
Til venstre fru Ada Arnfinsen.

Fra årsberetningen 1952

Dr. Alex Arnfinsen og fru Ada ledet kontrollstasjonen og arbeidet med den i 29 år, helt til Arnfinsen døde 76 år gammel i 1941. Da overtok dr. Johannes Nissen, også han med sin kone som assistent. Da Nissen flyttet fra byen i 1946, overtok barnelege Haakon Tønset. Han var kontrollstasjonens lege helt til den ble nedlagt i 1965, etter å ha eksistert i 53 år. "Sildråpen" var byens eneste kontrollstasjon i 20 år, sanitetsforeningen startet i 1932 og Trondheim kommune i 1947.

I 1952 utvidet "Sildråpen" sin virksomhet "ved å dele ut 10 l. melk pr. mnd. til ca.100 gamle trengende mennesker, særlig de mellom 60- og 70 år" (før de fikk alderstrygd), også "en del vanskelig stillede familier" fikk denne håndrekningen.

I 60-årsberetningen fra 1972 står det at det da ble delt ut ca 10 000 liter melk per år. Adresseavisen, som omtaler jubileet, skriver at det i disse årene til sammen er delt ut 600 000 liter melk.

Da kontrollstasjonen ble nedlagt, valgte foreningen, som da hadde 8-10 aktive medlemmer og ca 50 passive, å arbeide for handikappede barn og ungdom. 18. april i 1974 besluttet de ni aktive medlemmene å legge ned foreningen.

Ammingens betydning

Det er verd å merke seg at allerede i 1912 var dr. Arnfinsen klar over morsmelkens betydning og oppfordret mø-

drene til å gi bryst. I Meddelelser om "Sildråpen"s virksomhet i 1916, skriver han om viktigheten av at moren selv gir bryst:

. . . Aarsaken til at endnu saa mange mødre ikke makter at brystnære sine barn er utvilsomt hos det alt overveiende flertal av intellektuel art. Denne hyppige og altfor tidlige opgiven av brystnæringen skyldes en mangelfuld ledet diegivning, som bunder i manglende kjendskap til enkle fænomener og misforstaaelse av barnets behov. Man ser ofte at moren kommer til Sildråpen, fordi hun tror, at brystmelken ikke er tilstrekkelig eller ikke god nok, ja endog skadelig for barnet. Ved retledning og selvsyn ser hun saa, at melken baade er god og rikelig. Moren maa bringes til at tro paa sin egen evne og lære baade at nytte og utnytte den. Denne mangel paa kundskap om sin egen evne, mangel paa kjendskap til hvorledes denne kostelige evne bevares, uvidenheden om værdiforskjellen mellem naturlig og kunstig ernæring, er for almindelig til, at saadant bør taales i et civilisert samfund. Men anklagen maa ikke rettes mot den enkelte mor, men mot samfundet, nationen, som ikke griper ind. . .

. . . Der skrives gode bøger for mødre, men der er litet av skole, som tvinger moren ind i bokens aand. Med skolebøger uten skole og skolelærer erkjender enhver, at man kommer tilkort. Men spædbarnsskoler – om det maa kaldes

Interior fra kontrollstasjonen.

Bilde og tekst fra 50-årsberetningen 1962

saa – vil neppe være mindre rentable end til eks. landbruks- eller andre skoler, som direkte tjener økonomiske interesser.

I Meddelelsen fra 1924/25 har Arnfin-sen også en artikkel om dette. Her skriver han også om hvor viktig hygien er dersom man må bruke kumelk i stedet, og hvor viktig melk er som næringsmiddel. Ammende mødre tilknyttet Sildråpen fikk da også 1 liter melk per dag.

Sildraapen arbeider først og fremst for at moren selv gir bryst. For moren er dette det bekvemmeste og blir til like hendes kjæreste plikt. Med brystgivningen følger likevegt og velbefindende, og for barnets trivsel er brystnæringen av

væsentlig betydning. . .

. . . Selv en liten mengde brystmelk har dog sin store betydning paa grund av de saakaldte "accessoriske næringsstoffer", livgivende stoffer, som er nødvendig for barnets sundhet og normale vekst. . .

. . . Brystbarnet vænnes av ved 9 maa-nedsalderen, men allerede før den tid kan det trænge tilskud av anden næring eller helt være avhengig av saadan. Intet barn kan undvære melk. Komelken – for os den naturligste – er derfor det uundværligste næringsmiddel ikke alene i det første aar, men ogsaa senere. frisk melk er nødvendig; den er et levende stof, som det voksende individ

ikke kan undvære uten at sundheten skades og utviklingen hindres. . .

Melkeleveringen

I stedet for å opprette ”melkekjøkken” eller ”melkestasjoner” som sørget for tilberedning av melken, slik det ble gjort ute i Europa, valgte altså ”Sildråpen”s ledelse en annen og enklere måte å skaffe mødre og barn melk på.

Fra Meddelelser om virksomheten 1924/25:

. . . Et saavidt omstændelig apparat for sterilisering av 5-6 flasker til hvert barn, som kunde trenge det, vilde imidlertid være forbundet med adskillig daglig arbeide og være tyngende paa en høist ubemidlet forenings budget. Spørsmålet løstes helt enkelt og mest hensiktsmessig med et fjøs under Sildraapens kontrol. Sildraapen skulde overta tilsynet med dyrene og betjeningen og kontrollere melken; eieren skulde ha høiere betaling pr. liter for risikoen, om dyr eller betjening fandtes syke og derved bli ute av funksjon, og for sin ekstra paapasselighet og omhu med melkestellet. En betryggende frisk ukokt melk maatte dessuten være av høiere værdi som næringsmiddel baade for mor og barn – et spørsmåal for øvrig som i vore dage ikke mer diskuteres. . .

. . . Under henvisning til Sildraapens fjøsregler vil man forstaa, hvilken vekt man lægger paa dyrenes og betjeningens

sundhetstilstand og den daglige detaljerte nøiagtighet med produktionen og melkestellet. Det nytter litet at ha f.eks. tuberkulosefrie kjør, naar melkeren er tuberkuløs. . .

Allerede i den første meddelelsen om virksomheten i 1912, kan vi lese: . . . *Melken leveres fra fjøs, som står under tilsyn av foreningens dyrlæge, liksom foreningens læge fører tilsyn med gaardens beboere. Stadsdyrlægen kontrollerer melken paa sit laboratorium, saa man har sikret sig paa bedste maate en ren og saavidt mulig feilfri melk. . .*

Den ansvarlige dyrlegen leverte hvert år inn beretning til foreningen.

Fra starten og til 1921 ble melken levert av gårdbruker Viken på gården Gisvold i Bratsberg. Da han sluttet på grunn av flytting, overtok Trondhjem kommunale landbruks fjøs paa Lade, men de måtte slutte etter noen få år, da ”vannspørsmålet ikke var tilfredsstillende.”

”Det var under store betenkeligheter at gårdbrukeren stillet sitt fjøs til inngående kontroll med dyr, melk og betjening av dyrlæge, stadsdyrlæge og læge. Større eller mindre forbigående sykdommer, som kunde skade melken, var jo et risikomoment for fjøseieren, når det ikke kunde passere upåaktet. Dessuten var heller ikke betjeningen lystent på kontroll. Imidlertid blev alle betenkeligheter overvunnet, og fjøseieren satte sin ære i å kunne skaffe en melk som var av

høi kvalitet.Da gårdbruker Viken sluttet på grunn av fraflytting, hadde man ikke så mange betenkeligheter å overvinne hos fjøseierne”.

Fra april 1926 ble melkeleveransen overtatt av gårdbruker Lassen på Angelltrøa gård, ”*etter Sildraapens vedtæker og under tilsyn av hr. distriktsdyrlæge K. Schiefloe.*” Det ble utarbeidet nye og mer detaljerte kontrollregler både for besetningen og fjøspersonalet, slik det måtte være i en tid da tuberkulose var en folkesykdom som lett kunne smitte gjennom melken.

Her er noen utdrag av kontrollreglene for Angelltrøa (fra årsberetningen 1924 og 1925):

-Nyinnkjøpte kjøer maa ikke indsættes i besetningen før de er tuberkulinprøvet og sundhetsundersøkt av den kontrollende dyrlæge. . .

-Fjøset må være lyst og godt ventilert og godt opplyst særlig bak kjørene. Det maa holdes saa rent som mulig og mindst 2 gange om aaret vaskes og kalkes. Fjøset maa holdes frit for fluer. Melkekrakkene vaskes hver morgen. Kjørne maa holdes godt rene ved daglig puds og rikelig strøelse, sagflis. . .

-Et rum utenfor silingsrummet skal være utstyrt med inretning for kokning av flasker m.m. Tuer, tørrekluter, børster m.v. skal hver morgen efter endt melkestel renvaskes og ophænges til

tørring i frisk luft, naar forholdene tillater det. . .

-Bedærvet, muggent eller ildeluktende fôrstoffer maa ikke benyttes, heller ikke kaalblade eller turnipsblade. . .

-Minst 2 gange om aaret, høst og vaar skal kjørnes hale, jur og laar klippes. . .

-Under melkingen maa koens hale være fiksert. . .

-Melkeren skal være iført en ren, hvit, melkedragt med korte ærmer og hue. Melkningen maa foretages med rene tørre hender. Efter melkingen av hver ko maa hænderne vaskes godt og tørres paa et rent hvit haandklæde. . .

-Budeierne og fjøspersonalets hænder og negler holdes rene og fri for smuds ved bruk av neglebørste, saape og vand. Børstene kokes morgen og aften før melkingen. . .

-Fjøspersonalet maa ha erklæring om ikke at lide av smitsom sykdom. Avføring, urin og blodundersøkelse samt halsprøve hos samtlige. Undersøkelsen gjentages i aarets løp. Ethvert utslet eller ildebefindende hos personalet maa straks anmeldes. . . .

-Leieboere maa fremvise erklæring fra læge eller stedets helseraad om ikke at lide av smitsom sykdom eller nylig overstaaet saadan. Spyting i fjøs eller melkerum forbydes, og hoste maa und-

gaaes. . .

Da brannen på Angelltrøa i 1933 ”*la det prektige fjøset i aske*”, overtok gårdbruker Haugen på Moholt leveransen, og i senere beretninger ser vi at både Leren gods og Ranheim gård har levert melk til ”Sildråpen.”

Kilder

”Sildråpen” Årsberetning 1912-1946, 1951-64, 1966-73. Trondheim

”Sildråpen”. Privatarkiv nr 6, Universitetsbiblioteket i Trondheim. Inneholder journaler, statistikk, historikk, korrespondanse

Ada Arnfinsens vei:

I Trondheim byleksikon står det både under Sildråpeveien og Ada Arnfinsens vei at hun grunnla ”Sildråpen”. Fra ”Sildråpen”s privatarkiv og årsberetningene går det imidlertid fram at det var hennes mann, dr. Alex (Alexander Severin) Arnfinsen, (1865-1941) som grunnla kontrollstasjonen.

I årsberetningen for ”Sildråpen” fra 1941 (s.5) kan vi lese: ”*Fru Ada Arnfinsen, som sammen med sin mann har vært med i ”Sildråpen”s arbeide, har i høst trukket seg tilbake fra sine hverv. Med aldri sviktende interesse har hun vært foreningens utmerkede kasserer og sekretær, foruten at hun har vært sin manns trofaste assistent på ”veiedagene”.*”

Ada Arnfinsens vei er på Risvollan.

Buskap på Angelltrøa ca 1935 - etter brannen i 1933. Gården hadde ca. 70 melkekyr. Bildet er tatt på Nerjordet, fra grensen mellom Angelltrøa og Reitgjerdet asyl. Veggen mellom Nerjordet og gårdsanlegget er Granåsvegen. Lengst til venstre er en sveiser. Lenger inne på bildet er Anders Lassen (1874 - 1944). Bilde utlånt av Kari Lassen Grendahl